

Til:

Klima- og miljødepartementet

postmottak@kld.dep.no

23.09.2021

Tiltak for reduksjon av dyrepåkjørslar og mot fragmentering av ville dyrs habitater

NOAH – for dyrs rettigheter vil med dette oppfordre til flere tiltak for å redde ville dyr fra påkjørsler, og samtidig sette et hovedfokus på mottiltak mot fragmentering av dyrs leveområder. Trafikkulykker er en stor døds- og skadeårsak hos ville dyr. Nesten 64 000 dyr har blitt påkjørt på norske veier bare de siste fem årene, noe som selvsagt også medfører livsfare for mennesker.¹ Men fragmentering av habitater på grunn av veier og annen infrastruktur bringer i tillegg med seg videre problemer for de ville dyrene.

Motvirke fragmentering av natur

I 2019 stadfestet FNs Naturpanel at de ville dyrene er i krise, og trenger økt vern. Den nest største årsaken til krisen er direkte utnytting gjennom jakt og fangst.² Men ødeleggelse og fragmentering av habitater er den aller viktigste årsaker til tapet av biologisk mangfold – og klimaendringer gjør situasjonen enda verre for dyrene.³ IUCN skriver i sine «Guidelines for conserving connectivity through ecological networks and corridors» at det er «av største betydning» at verden utvikler en global tilnærming for hvordan man kan bevare sammenkoblede naturområder for å bevare biologisk mangfold.⁴ NOAH ber derfor om at det

¹ <https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/2021/04/19/dyrepakjorsler-far-alvorlige-folger/>

² <https://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2019/05/nature-decline-unprecedented-report/>

³ <https://news.mongabay.com/2020/08/in-the-fight-against-biodiversity-loss-connectivity-is-key-commentary/>

⁴ Hilty, J.*, Worboys, G.L., Keeley, A.*, Woodley, S.*, Lausche, B., Locke, H., Carr, M., Pulsford I., Pittock, J., White, J.W., Theobald, D.M., Levine, J., Reuling, M., Watson, J.E.M., Ament, R., and Tabor, G.M.* (2020). Guidelines for conserving connectivity through ecological networks and corridors. Best Practice Protected Area Guidelines Series No. 30. Gland, Switzerland: IUCN.

innføres tiltak som kan hjelpe dyrenes bevegelse og hindre at flere tusen dyr blir påkjørt på norske veier hvert år.

Det settes allerede opp en del viltgjerder for å forebygge påkjørsler med hjortevilt langs større veier. Viltgjerder er et godt forebyggende tiltak, men de kan ha uheldige barriereeffekter for dyrene.^{5,6} Den største dyrevernmessige betydningen av veier, i tillegg til ulykkesrisikoen, vurderes å være redusert mattilgang fordi trekkveier stenges.⁷ Sperring av viltets trekkveier kan få alvorlige dyrevernmessige konsekvenser ved at dyrene ikke finner nok mat.⁸

Samtidig må det anerkjennes at påkjørsler ikke kun er et problem for store dyr, men også truer mindre dyr. Veterinærinstituttet skriver: «Påkjørsler regnes som en viktig årsak til lave bestander av piggsvin og også amfibier.»⁹ Pinnsvin er nå dessverre kommet på norsk rødliste som nær truet.

Det trengs tiltak som redder ville dyr – av ulike arter – uten å gripe negativt inn i deres habitatbruk.

Faunapassasjer og økoduksler – en dyre-og naturvennlig løsning

Et bedre tiltak enn kun viltgjerder, vil være å etablere faunapassasjer. Faunapassasjer finnes i form av større økoduksler (broer over veier) for større dyr som elg og hjort, eller som mindre økoduksler for hare, grevling og rev.¹⁰ Noen er bygget i form av passasjer under veier, og andre

⁵ Roer, O., Rolandsen, C. M., Meland, M., Gangsei, L.E., Panzacchi, M., Van Moorter, L., Milner, J. M., Solberg, E. J. 2018. Elgprosjektet i Akershus – Kortrapport. Statens vegvesen. 19 s.

⁶ Cecilie M. Mejdell (2004). Konsekvenser av menneskelig aktivitet på dyrevelferd hos viltlevende dyr. Veterinary Science Opportunities (VESO). På oppdrag av Mattilsynet.

⁷ Cecilie M. Mejdell (2004). Konsekvenser av menneskelig aktivitet på dyrevelferd hos viltlevende dyr. Veterinary Science Opportunities (VESO). På oppdrag av Mattilsynet.

⁸ Cecilie M. Mejdell (2004). Konsekvenser av menneskelig aktivitet på dyrevelferd hos viltlevende dyr. Veterinary Science Opportunities (VESO). På oppdrag av Mattilsynet.

⁹ Cecilie M. Mejdell (2004). Konsekvenser av menneskelig aktivitet på dyrevelferd hos viltlevende dyr. Veterinary Science Opportunities (VESO). På oppdrag av Mattilsynet.

¹⁰ <https://trapezia.se/faunapassager-en-losning-for-vilt-i-fragmenterade-omraden/>

som forskjellige typer grønne korridorer i et ellers homogent jordbrukslandskap. Faunapassasjer vil være til stor fordel for mange dyrearter fordi de kobler sammen habitatområder som er fragmentert på grunn av eksisterende veier.¹¹ Faunapassasjene legger til rette for daglig bevegelse og migrasjon, samtidig som de sikrer genflyt mellom populasjoner.¹²

Nyere forskning viser at faunapassasjer er svært nyttige. I elgprosjektet fra Akershus ble det registrert passeringer av elg ved alle faunapassasjene overvåket, og tilsammen ble det telt hele 2354 elgpasseringer.¹³ En studie fra USA viste at store pattedyr som krysser motorvei, foretrekker å bruke faunapassasjer.¹⁴ I seks måneder overvåket forskerne en strekning av motorveien i USA for å se hvordan store pattedyr beveget seg over veien.

Overvåkningskameraene avslørte at de foretrakk å bruke faunapassasjene, og at det er viktigere at overgangene er plassert riktig enn hvordan de ser ut. Det er også planlagt å bygge faunapassasjer over den sterkt trafikkerte motorveien Highway 97 i Oregon.¹⁵ Et liknende prosjekt, som ble startet i 2012 hvor det ble opprettet underganger for mulhjort i Oregon-området, har redusert antall dyrepåkørsler med hele 86 %.¹⁶ På E6- strekningen mellom Uddevalla og Munkedalen finnes det to faunapassasjer for vilt som skal over motorveien. Etter fem års forskning på effektene av viltbroene i Sverige har man sett at ulykkene på E6-strekningen har gått ned til null.¹⁷ I 2018 ble det bygget en faunapassasje over E6 i Sandsjöbacka i Mölndal for å minske barriereeffekten på hjortevilt og andre dyrearter.¹⁸ Passasjen har allerede blitt tatt i god bruk av ulike pattedyrarter siden den ble opprettet i 2018.

¹¹ Roer, O., Rolandsen, C. M., Meland, M., Gangsei, L.E., Panzacchi, M., Van Moorter, L., Milner, J. M., Solberg, E. J. 2018. Elgprosjektet i Akershus – Kortrapport. Statens vegvesen. 19 s.

¹² Hilty, J.*, Worboys, G.L., Keeley, A.*, Woodley, S.*, Lausche, B., Locke, H., Carr, M., Pulsford I., Pittock, J., White, J.W., Theobald, D.M., Levine, J., Reuling, M., Watson, J.E.M., Ament, R., and Tabor, G.M.* (2020). Guidelines for conserving connectivity through ecological networks and corridors. Best Practice Protected Area Guidelines Series No. 30. Gland, Switzerland: IUCN.

¹³ Roer, O., Rolandsen, C. M., Meland, M., Gangsei, L.E., Panzacchi, M., Van Moorter, L., Milner, J. M., Solberg, E. J. 2018. Elgprosjektet i Akershus – Kortrapport. Statens vegvesen. 19 s.

¹⁴ Andis, A. Z., Huijser, M. P., & Broberg, L. (2017). Performance of arch-style road crossing structures from relative movement rates of large mammals. *Frontiers in Ecology and Evolution*, 5, 122.

¹⁵ <https://www.myowf.org/gilchristcrossing>

¹⁶ <https://www.myowf.org/gilchristcrossing>

¹⁷ <https://www.nrk.no/osloogviken/viltbroer-funker---null-ulykker-1.3467078>

¹⁸ Ekodukt och faunaåtgärder bryter barriäreffekten vid Sandsjöbacka. Trafikverket.

https://www.trafikverket.se/contentassets/83e2ec15e7b24cfcb8be6dd54918ef98/201800822_folder-a4_vag-e6-faunapassage.pdf

Artene som hittil har blitt dokumentert passerende over broen er elg, dåhjort, rådyr, villsvin og rev. Det ble også bygget en bro over vei E65 mellom Svedala og Skurup, i området rundt Lemmeströtorp i 2019.¹⁹ Så langt har det vært mye aktivitet på broen, og den brukes ofte av hjort, dåhjort, hjort, elg og villsvin. Videre ble det etablert en faunapassasje for den rødlistede aspen ved Turbinhuset i Västerås i 2019, og hittil har 806 fisk svømt opp passasjen.^{20,21} Faunapassasjene kan også tilpasses til reptiler og amfibier. I flere land anlegges lave murer langs veibanen for å lede frosk og padder til spesielle tunneler under veiene slik at de ikke blir overkjørt under migrasjonen til yngledammene.²²

Faunapassasje-prosjekt i Sverige 2022-2027

I Sverige er de i gang med et stort prosjekt for å bygge flere faunapassasjer i den statlige infrastrukturen. NOAH har fått informasjon om planene fra det svenske Trafikverket. Det er planlagt å bygge mellom 40 og 50 faunabroer/porter/passasjer for store pattedyr i årene 2022-2027. Anslått budsjett for årene 2022-2027 er omtrent 1,4 milliarder svenske kroner. Imidlertid er ikke alle planlagte prosjekter fullfinansiert. Videre skal det bygges mindre faunapassasjer for mellomstore pattedyr (oter, rev, grevling, osv.) for omtrent 30 millioner SEK per år (Gjennomsnittlig kostnad mellom 150.000-1.000.000 SEK), og passasjer for amfibier og reptiler for ca. 6 millioner SEK per år (Gjennomsnittlig kostnad SEK 500 000 - 2 000 000). Det er også en spesifikk budsjettpost i den nasjonale transportinfrastrukturplanen som gjelder fauna-tiltak (såkalte målrettede miljøtiltak innen landskap) på eksisterende, det vil si «gammel» infrastruktur. Det kan være veier og jernbaner som ble bygget for lenge siden da miljøkravene var lavere enn i dag, eller at for eksempel trafikken har økt betydelig.

¹⁹ <https://www.trafikverket.se/nara-dig/skane/vi-bygger-och-forbattrar/e65-lemmestrotorp-ekodukt/>

²⁰ <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vastmanland/succe-for-aspen-nu-byggs-ny-faunapassage-i-vasteras>

²¹ <https://blogg.malarenergi.se/fiskarna-ar-noja-med-faunapassagen-i-vasteras/>

²² Cecilie M. Mejdell (2004). Konsekvenser av menneskelig aktivitet på dyrevelferd hos viltlevende dyr. Veterinary Science Opportunities (VESO). På oppdrag av Mattilsynet.

Det er planlagt passasjer for akvatiske dyr med et budsjett på rundt 60 millioner SEK per år. Kostnadene ved å reparere vandringsbarrierer for akvatiske dyr varierer veldig avhengig av tiltakene, som kan være alt fra å bygge opp bekkens bunn, til å bytte til en økologisk tilpasset tunnel eller bro. Gjennomsnittlig kostnad for de forskjellige tiltakstypene har en terskel på 0,2 millioner SEK, en erstatning av en trommel på 1,5-3 millioner SEK og en bro på 3-6 millioner SEK. Det skal blant annet etableres faunapassasjer i vann for fisk og andre vannlevende organismer.²³ Mangel på faunapassasjer i vann skaper hindringer for migrasjon og fører til problemer for vannlevende organismer som bruker vassdrag.²⁴ Det jobbes derfor for å erstatte eksisterende tunneler og broer med faunapassasjer som er økologisk tilpasset, slik at vann fra et naturlig vassdrag kan passere gjennom en vei eller jernbane.²⁵

Prosjektet på vei 25 mellom Växjö-Hovmantorp og Lessebo-Eriksmåla er i planleggingsfasen. Det skal bygges åtte nye faunapassasjer de neste årene.^{26 27 28} Det er satt av et budsjett på 32 millioner SEK for en planlagt faunabro, vilthyller og opprustning av eksisterende underganger langs veien.²⁹ Det er allerede satt opp viltgjerd og siderekkeverk langs veien som skaper barrierer for dyrene og hindrer dem å bevege seg fritt i landskapet. For å redusere barriereeffekten skal det bygges en rekke faunapassasjer – blant annet en passasje for mellomstore pattedyr (for eksempel oter), og større broer der blant annet elg kan bevege seg over veien. På broene skal det plantes tilsvarende vegetasjon som den omkringliggende vegetasjonen. For at viltet ikke skal forstyrres av trafikken skal faunabroen utstyres med

²³ <https://www.trafikverket.se/nara-dig/Vasterbotten/natur-och-kultur/faunapassager-i-vatten/>

²⁴ <https://www.trafikverket.se/nara-dig/Norrbotten/natur-och-kultur/vattenfaunapassager/>

²⁵ <https://www.trafikverket.se/nara-dig/Norrbotten/natur-och-kultur/vattenfaunapassager/>

²⁶ <https://www.trafikverket.se/nara-dig/Kronoberg/vi-bygger-och-forbattrar/vag-25-vaxjo-eriksmala-faunaatgarder/>

²⁷ Här ska älgarna få en egen väg – riskfri passage över 25:an. Svt nyheter (2021). Tilgjengelig på nett:

https://www.svt.se/nyheter/lokalt/smaland/algpassager-over-25-an?fbclid=IwAR3Od_aZTb1MdD74dWDvI6vFZDOm-CQIMxh5E2EoRoeMEDcoxHynY6Sca64

²⁸ Trafikverket (2021). "Väg 25 Växjö-Hovmantorp samt Lessebo-Eriksmåla Faunaåtgärder. Gestaltungsprogram".

https://www.trafikverket.se/contentassets/deca164b18984903a170818a1315442b/vaxjo-hovmantorp/gestaltungsprogram_vaxjo-hovmantorp_och_lessebo-eriksmala.pdf

²⁹ Faunaåtgärder delen Växjö - Hovmantorp. Vägplan, Plan- & miljöbeskrivning, 2021–04–01. Tilgjengelig på nett:

https://www.trafikverket.se/contentassets/deca164b18984903a170818a1315442b/vaxjo-hovmantorp/plan-och-miljobeskrivning_vaxjo-hovmantorp.pdf

faunaskjermer på sidene, som beskytter mot lyd og lys. Det overordnede målet med faunabroen er å gjøre den så attraktiv som mulig for vilt, med fokus på elg.³⁰ I tillegg er det viktig å tilpasse broen for andre arter som småvilt, hjort og sommerfugler. For å tiltrekke seg dyrene er det viktig at utsikten er klar og at de ser mot landskapet på den andre siden når de nærmer seg broen fra skogen. Broen skal oppfattes som en del av den omkringliggende naturen, og dyrene bør helst ikke oppfatte at de går på en bro. Videre skal det etableres faunapassasjer på E18 mellom Kristinehamn og Karlskoga, faunabroer over E4 i Västerbotten, og faunapassasjer over/under vei 26 ved Halmstad, for å redusere barriereeffektene og øke sikkerheten for både dyr og trafikanter.^{31 32 33} Dette er en del av det svenske prosjektet «Et skritt mot en grønnere infrastruktur» for å bevare biologisk mangfold og hindre at infrastruktur i form av veier og jernbane blir barrierer for dyr.³⁴

Det satses dermed stort på faunapassasjer i Sverige. Mulighetene med forskjellige typer faunapassasjer er mange, og ettersom dette er en god dyre- og naturvennlig løsning, som er til fordel for både dyrene og trafikanter, oppfordrer NOAH sterkt til å etablere flere faunapassasjer i Norge – gjerne som en lignende prosjektsatsing. I lys av naturkrisen er det viktig å innføre tiltak for å hjelpe dyrenes bevegelse, og hindre tapet av biologisk mangfold på grunn av utbygging av infrastruktur.

Jakt – ikke en del av løsningen, men av problemet

Tragisk nok kommer det til tider forslag om økt nedskyting av ville dyr på grunn av viltulykker – eksempelvis uttrykker viltforvalteren i Ringsaker kommune ønske om å redusere elg- og

³⁰ Trafikverket (2021). "Väg 25 Växjö-Hovmantorp samt Lessebo-Eriksmåla Faunaåtgärder. Gestaltungsprogram". https://www.trafikverket.se/contentassets/deca164b18984903a170818a1315442b/vaxjo-hovmantorp/gestaltungsprogram_vaxjo-hovmantorp_och_lessebo-eriksmala.pdf

³¹ <https://www.trafikverket.se/nara-dig/projekt-i-flera-lan/e18-kristinehamnkarlskoga-faunapassager/>

³² <https://www.trafikverket.se/nara-dig/Vasterbotten/vi-bygger-och-forbattrar/e4-vasterbotten-faunapassager-stora-daggdjur/>

³³ <https://www.trafikverket.se/nara-dig/Halland/vi-bygger-och-forbattrar/vag-26-halmstadlansgransen-faunapassager/>

³⁴ <https://www.trafikverket.se/nara-dig/Halland/vi-bygger-och-forbattrar/vag-26-halmstadlansgransen-faunapassager/>

rådyrbestanden i et håp om at det skal bli færre påkjørsler.³⁵ NOAH mener økt nedskyting av dyr for å unngå påkjørsler er et tiltak som mangler faglig grunnlag. I følge en rapport fra elgprosjektet i Akershus var det ingen signifikant sammenheng mellom bestandsstørrelse under høstjakten og elgens bruk av passasjer.³⁶ Resultatene fra rapporten viser at bestandsreduksjoner for å redusere beiteskader og påkjørsler ikke vil ha noen stor effekt. Dyr vil alltid bevege seg, selv om man reduserer bestander ved jakt. Bevegelsen er viktig for overlevelse, og genflyt i populasjonen.³⁷ De ville dyrene er avhengig av bevegelse for å finne mat, hvileplasser, partner og for å unnsnippe predatorer.

Det siste punktet viser også at jakt tvert imot er kontraproduktivt for å unngå nettopp påkjørsler. Tvert imot vil jakten i seg selv drive dyrene i bevegelse og på flukt i større grad, og kanskje også i større grad enn naturlige predatorer da mennesket er en svært tallrik predator som er «overalt» (og oppfattes som farlig under jakten, også selv om de fleste ikke er på jakt). Det er om høsten flest hjortedyr blir påkjørt - hele 30% av drepte dyr i trafikken forulykker september-november, ifølge SSB.³⁸ Dette indikerer at selve jakten er en vesentlig årsak til økte påkjørsler. Selv om også lys- og værforhold forverrer seg på høsten, er dette likt som på vinteren, mens hovedvekten av jakt på hjortedyr nettopp skjer september-november. At jakten øker antall påkjørsler indikeres også av at flest rådyr forulykker i Trøndelag (ett av de to fylkene med størst jakt på rådyr), flest elg forulykker i Hedmark (Hedmark/Innlandet er fylket hvor det blir felt flest elg under jakt) og flest hjorter forulykker i Møre og Romsdal (ett av de to fylkene med størst jakt på hjort).³⁹

³⁵ <https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/2021/04/19/dyrepakjorsler-far-alvorlige-folger/>

³⁶ Kastdalen, L., Roer, O. & Milner, J.M. 2018. Elgprosjektet i Akershus - Delrapport 2. Effekter av inngjerdede trafikkåre på forflytning og arealbruk hos elg. - Statens vegvesens rapporter nr. 316

³⁷ Panzacchi, M., Van Moorter, B., Strand, O., Særens, M., Kivimäki, I., St. Clair, C.C., Herfindal, I. and Boitani, L. (2016), Predicting the *continuum* between corridors and barriers to animal movements using Step Selection Functions and Randomized Shortest Paths. *J Anim Ecol*, 85: 32-42. <https://doi.org/10.1111/1365-2656.12386>

³⁸ <https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/artikler-og-publikasjoner/her-blir-det-pakjort-flest-hjortevilt>.

³⁹ <https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/artikler-og-publikasjoner/her-blir-det-pakjort-flest-hjortevilt>.

Selv om andre faktorer også øker risikoen om høsten, mener NOAH at jakten som faktor bak økt bevegelse og økt påkjørsel av ville dyr er underkommunisert. Det er uheldig at jakt nevnes som tiltak mot påkjørsler, når det tvert imot bidrar til påkjørsler – uten at reduksjon i antall dyr har reell effekt.

Konklusjon

NOAH oppfordrer med dette regjeringen til å igangsette prosjekt for å motvirke habitatfragmentering og viltpåkjørsler, ala «Et skritt mot en grønnere infrastruktur». NOAH oppfordrer samtidig om at tiltak mot viltpåkjørsler ikke må inkludere økt jakttrykk på ville dyr, da dette er kontraproduktivt.

Med vennlig hilsen

NOAH - for dyrs rettigheter v/

Siri Martinsen (leder/veterinær) og Henriette Løkken Diesen (biolog)